

## Antoni Toldrà (notari del segle XIV) i la *Summa Rolandina*

MAX TURULL I RUBINAT

### 0. Introducció

El Fons Municipal de l'Arxiu Històric Comarcal de Cervera (AHCC) conserva una interessant col·lecció de volums de la sèrie *Manifest*. Dins del corresponent al quarter de Montserè l'any 1366, s'hi troba un plec de set folis escrits per les dues cares. No està enquadernat amb la resta del volum, però és evident, per la numeració, que en forma part. Es tracta de la taxació dels béns d'Antoni Toldrà, notari de Cervera a la segona meitat del segle XIV.<sup>1</sup>

En bona mesura la vertebració d'un règim municipal obeeix a la necessitat interna d'organització d'una comunitat. Les exigències tributàries del senyor jurisdiccional d'una vila —en el cas de Cervera aquest senyor era el Comte de Barcelona— van empènyer i van col·laborar en la institucionalització del govern local. Diversos privilegis reials van anar bastint un sistema tributari organitzat des del municipi. El març de 1271 Jaume I capacitava els prohoms de la vila per a «tacxar en questes e serveys» aquells

---

1. AHCC. Fons Municipal, *Manifest*, Montserè, 1366, f. 43 (1-7).

qui abandonant el veïnatge vivien pels voltants de Cervera.<sup>2</sup> L'any sobre ja observem un canvi qualitatiu notable: els veïns manifestaven sota jurament els seus béns, i els paers podien esmenar el *manifest* corresponent si aquells veïns havien *manifestat* menys del que realment tenien.<sup>3</sup> Però la consolidació definitiva del sistema legal de tributació correspon al privilegi concedit per Jaume II el 1323:

«Que les taylles dels questes e altres exaccions de la vila de Cervera sien feyts per sou e per libra».<sup>4</sup>

En virtut d'aquest privilegi —que segurament ratificava i complementava el de 1272— els paers taxaven els béns mobles i immobles dels veïns, els quals estaven obligats a manifestar les propietats i la riquesa que tenien.

El *Manifest*, doncs, era aquella pràctica —i la documentació resultant— d'anotar minuciosament tots els béns dels ciutadans de Cervera i d'aquells que no sent-ho hi tenien propietats.<sup>5</sup> La valoració d'aquests béns, i l'aplicació d'un tant que podia variar d'un any a l'altre, suposava la base imponible en el cobrament de tributs reials o veïnals. De manera que quan la universitat havia de fer front a una despesa o tribut notables, el seu import es repartia proporcionalment entre els veïns els béns dels quals ja estaven taxats. El *Manifest* —pràctica i document— no es feia cada any, sinó que una mateixa sèrie (que comprenia quatre volums, un per a cada quarter o barri) podia durar molt de temps, amb les esmenes corresponents en forma de glossa.<sup>6</sup>

La importància de la conservació d'aquesta documentació és evident;<sup>7</sup> no obstant cal tractar-la amb alguna reserva. D'una banda alguns individus estaven exempts de pagar certs tributs i/o manifestar els seus béns en virtut de les franqueses temporals

---

2. AHCC, Pergamins, 1271, març, 11, València; *Llibre dels Privilegis* (LP) 7r°.

3. AHCC, Pergamins, 1272, setembre, 3, Montpeller; LP, 7r°-7v°.

4. AHCC, Pergamins, 1323, octubre, 28, Barcelona. LP, 13r°-13v°.

5. TURULL, Max: «La hisenda i el sistema financer de la Paeria de Cervera. Els ingressos del Consell (1331-1333)». *Ilerda*, XLVII, Lleida, 1986, pp. 443-478. I en general, FAVIER, J.: *Finance & Fiscalité au Bas Moyen Age*, S.E.D.E.S., París, 1971, pp. 179 i ss.

6. Els casos més obvis d'aquest aprofitament els trobem en els volums de CC-1369 i P-1382 (AHCC, Fons Municipal, *Manifest*).

7. L'estudi socio-econòmic dels volums del *Manifest* ja van començar-lo SANTMARTÍ, Montserrat: *Los libros del Manifest de Cervera. 1490* (tesi llicenciatura inèdita U.B. 1972), i CANELA, Joan: *Los Libros del Manifest de Cervera. 1476* (ídem). Però ambdós estudis només suposen una aproximació al tema i palesen la seva riquesa potencial.

de què gaudien; d'una altra, cal suposar que el frau no era gaire desconegut.

En definitiva, doncs, el document que nosaltres utilitzem és això: la relació i la taxació dels béns mobles i immobles d'Antoni Toldrà, notari. La publicació de l'inventari de béns d'un notari medieval no té res de nou. L'edició pot donar peu a comentaris de molt diversa índole: sobre la cultura material del moment; des d'un vessant filològic; o com a pretext per endinsar-nos dins del notariat medieval en general. Ara no intentarem res de tot això. La inclusió de dos llibres jurídics en l'inventari dels béns; l'activitat política; l'actitud econòmica, i l'exercici professional, ens permetran d'indicar algunes suggerències sobre aquest notari. El cas, evidentment, no pot generalitzar-se, però la combinació d'aquells elements no deixa de ser simptomàtica.

## 1. Perfil social, econòmic i polític d'Antoni Toldrà

### 1.1. Riquesa material i recursos econòmics

El nivell global de riquesa material d'Antoni Toldrà respecte dels altres membres de la comunitat només podem conèixer-lo a partir de la informació que facilita el *Manifest*. La fragmentació de la sèrie no ens permetrà d'analitzar aquest aspecte de forma continuada, sinó només en un període concret. S'han conservat del quarter de Montserè els volums de 1366 i 1378. El primer podem completar-lo amb les estimacions, el mateix any, del quarter de la Plaça; en canvi, el volum de 1378 està sol.

Per tenir una referència aproximada de la riquesa ho farem considerant alhora la taxació de béns mobles i immobles. Segons les taxacions de 1366 a Montserè i la Plaça, els veïns més rics foren aquests:<sup>8</sup>

Noms (quarter)	Siti	En lliures	
		Moble	Total
1. Francesc Pere (P)	3.718	1.254	4.972 —
2. Jaume Berga (P)	4.034	529	4.663 apotecari
3. Ramon Serra, jove (P)	2.718	348	3.166 mercader
4. Ramon Porta (M)	2.404	~ 600	3.004 —
5. Ramon Serra, gran (P)	1.244	1.640	2.884 mercader

8. Respectivament, AHCC, *Manifest*, Plaça, 1366, 23, 27, 46; Montserè, 1366, 51; P, 26, 24; M, 58, 43, 44; P, 38; M, 36, 40.

<i>Noms (quarter)</i>	<i>Siti</i>	<i>En lliures</i>		
		<i>Moble</i>	<i>Total</i>	
6. Joan Llop (P)	705	1.266	1.971	mercer-bosser
7. Pere Navert (P)	600	1.298	1.898	mercader
8. Bernat Bru (M)	1.500	290	1.790	mercader
9. Antoni Toldrà (M)	1.238	168	1.406	notari
10. Pere Dan (M)	1.300	79	1.379	notari
11. Bonanat Rovira (P)	1.223	113	1.336	mercader
12. Ramon Rocafort (M)	1.071	265	1.336	—
13. Berenguer Cardona (M)	1.011	161	1.172	notari

D'aquesta relació podem deduir-ne el següent:

1. Si l'estimació dels béns d'Antoni Toldrà està entre les deu primeres dels quaters de Montserè i Plaça, cal pensar que les propietats del nostre notari podrien comptar-se entre les vint més importants de la vila.

2. Si comptabilitzéssim els béns mobles i immobles per separat d'Antoni Toldrà, la seva posició en la relació no s'alteraria gaire. En el primer cas estaria en el lloc deu, i en el segon en el vuit.

3. Antoni Toldrà és el notari amb més riquesa global. La taxació de les seves 1.406 lliures contrasta amb la d'altres notaris d'aquell mateix moment: Guillem Vall, 636 ll.; Francesc Comabella, 614 ll.; Bernat Puigreig, 602 ll.; Bertolomeu Domingo, 480 ll.; Bernardó Canós, 283 ll.; Pere Canet, 253 ll.; Arnau Guibert, 73 ll.; Jaume Major, 49 ll.<sup>9</sup>

4. La situació econòmica va canviar segons el *Manifest* de 1378, del qual només es conserva el volum de Montserè:<sup>10</sup>

<i>Nom</i>	<i>Siti</i>	<i>En lliures</i>		
		<i>Moble</i>	<i>Total</i>	
1. Ramon Pere	1.837	2.921	4.758	mercader
2. Pere Berga	1.750	547	2.298	apotecari
3. Antoni Toldrà	1.953	89	2.042	notari
4. Bernat Bru	1.445	37	1.482	mercader
5. Berenguer Cardona	1.387	58	1.445	notari
6. Pere Dan	883	68	951	notari

Antoni Toldrà continua essent el tercer individu amb una taxació global més alta dins del quarter de Montserè. Però a dife-

9. Respectivament, AHCC. *Manifest*, P, 1366, 60, 3, 35, 7; Montserè, 1366, 34; P, 10; M, 47, 48.

10. Respectivament, AHCC. *Manifest*, Montserè, 1378, 49, 27, 36, 52, 34, 37.

rència de 1366, ara és ell qui evidencia posseir més béns immobles, superant en aquest sentit Ramon Pere i Pere de Berga, els quals és versemblant que fossin successors d'aquells Francesc Pere i Jaume Berga, citats com a màxims propietaris l'any 1366, i pertanyents al quarter de la Plaça. Antoni Toldrà, a més, continua essent el notari més potent. I no només això, sinó que Antoni Toldrà augmentà la seva riquesa en els dotze anys que separen ambdós manifestos: de 1.406 lliures el 1366, passà a 2.042 lliures el 1378. De fet, la progressió econòmica d'Antoni Toldrà podem documentar-la abans. Un volum del *Manifest* de 1352 atribuït a la Plaça ens assenyala un individu amb aquells mateixos noms, sense que hi consti que fos notari, que tenia uns béns estimats en 424 lliures el siti, i 55 lliures el moble.<sup>11</sup> Com hem vist, el 1366 gairebé es triplicava aquesta suma, i el 1378 es quadruplica. És veritat que no tenim la certesa absoluta de si es tracta d'una sola persona o bé són pare i fill. El Toldrà de 1352 pertany a la Plaça, i el de 1366 a Montserè, però bé és cert que el text de la taxació dels béns indica clarament que en aquell moment (1366) el manifestant vivia en un alberg comprat a en Vilalcasa, amb la qual cosa pot entendre's que amb aquesta adquisició va canviar el quarter on habitava.

Allò que ens plantejem és com va aconseguir aquesta riquesa el nostre notari: herència,<sup>12</sup> un casament profitós, o fruit de l'exercici professional. Malauradament no hem aconseguit localitzar ni el testament del seu pare, ni tampoc el d'ell mateix. En aquestes circumstàncies se'ns fa difícil de conèixer l'origen de les propietats d'Antoni Toldrà. Això no obstant, algunes referències aïllades poden ser-nos d'utilitat.

D'una banda l'existència de diversos personatges anomenats Toldrà. Pere Toldrà era mercader del quarter de Framenors a començaments del XIV i arrendador de la imposició de la farina el 1356.<sup>13</sup> Guillem Toldrà era, també a començaments del segle XIV, forner, i vivia al carrer de Barcelona (banda Framenors); actuà de conseller al govern local els anys 1356 i 1366 elegit pel quarter de Montserè.<sup>14</sup> De Bertó Toldrà només en sabem que fou conseller, també el 1356, per Montserè.<sup>15</sup> I finalment, Andreu Toldrà

---

11. AHCC, *Manifest*, Plaça 1352, 53r<sup>v</sup>.

12. Aquesta fou la via utilitzada per Bernat Vall, que va passar de tenir 540 lliures de siti el 1369 a 937 lliures a començaments del segle XV (AHCC, *Manifest*, CC-1369, 75r<sup>v</sup>).

13. AHCC, *Claveria*, 1356.

14. AHCC, *Consells*, 1356, 11r; 1366, 6r.

15. *Ibidem*, 1356.

(foren dos: pare i fill). Amb aquest nom documentem un conseller el 1352, 1384 i 1388 (en aquesta legislatura coincideixen tots dos: un per Montserè i un altre per Framenors).<sup>16</sup> De tots els Toldrà, qui més destaca tant en el terreny polític com material és el notari Antoni Toldrà.

D'altra banda, la pròpia informació que ofereix la taxació de 1366 és prou eloqüent de l'origen d'alguns béns.<sup>17</sup> En unes ocasions es reconeix que les propietats foren comprades, i en d'altres, en canvi, s'usa la fórmula «que fo d'en...». En els sis casos que es dona la segona fórmula es tracta d'antics propietaris sempre diferents. Això ens fa pensar que aquestes propietats podrien ser igualment comprades. No obstant, encara avui és freqüent d'arrossegar i repetir el nom d'un propietari fins i tot quan aital individu ja no és l'amo d'una casa o una finca. Entre aquestes propietats, algunes òbviament comprades, i altres presumiblement, només s'hi troba el propi alberg on habitava (localitzat davant l'església de Santa Maria, pel carrer de l'abadia, avui Sant Magí); quatre vinyes;<sup>18</sup> la meitat d'un jornal de terra; dues parcelles d'alou; un hort; i unes cases que presentaven ruïna (potser aquelles on vivia el 1352 quan pertanyia a la Plaça?). Tot plegat són propietats immobles valorades en 15.380 sous (769 lliures).

A més a més de la inversió en terres, Antoni Toldrà es manifesta especialment actiu i procliu a invertir el seu capital en censals i violaris que li generaven rendes anuals. Toldrà invertí, segons la taxació que utilitzem, 22.941 sous en quatre censals, dos violaris i un censal mort.<sup>19</sup> Tot això li reportava unes rendes anuals de 1.980 sous. Les cessions de capital van anar a parar a les universitats de Riudovelles (1.400 s.); del Canós (1.400 s.); de Cervera (14.291 i 3.300 sous); als castlans de Montornès (1.400 s.); i a particulars (750 s. i 400 s.). També ens consta que Antoni Toldrà comprà l'any 1359 un violari a la universitat de Cervera, a vida seva i de la seva esposa Margarida, pel qual van pagar vora 2.000 s. i generava 300 s. anuals de renda;<sup>20</sup> i un altre d'uns 1.400 s. que en generava 200.<sup>21</sup> Aquests dos violaris no estan ano-

---

16. AHCC, Fons Notarial, Cervera, Pere Cortés, Manuals, 1352-1357; Fons Municipal, *Consells*, 1384, 1r<sup>o</sup>; 1388, 1r<sup>o</sup>.

17. *Vid.* Apèndix documental (1), (4), (5), (6), (7), (8), (9), (10), (11), (13).

18. Per «troç d'alou» entenem una finca sencera en règim d'alou. Tros era, i és, el nom que rep una terra —podia ser vinya— i no només un bocí o fragment.

19. *Vid.* Apèndix documental (15), (16), (17), (18), (19), (22), (23).

20. AHCC. *Manifest*, Plaça, 1366, 100r, 103r.

21. *Ibidem*, 99v<sup>o</sup>.

tats en les propietats siti del dit manifest. En canvi, no tenim cap constància, derivada dels volums de claveria,<sup>22</sup> que Antoni Toldrà hagués arrendat mai cap de les imposicions municipals de Cervera. Fet i fet, doncs, invertí, com a mínim, 1.147 lliures 1 sou en activitats no productives econòmicament.

## 1.2. *Activitat política*

D'ençà de 1331 el règim municipal a Cervera va estar organitzat en tres nivells o òrgans. D'una banda quatre paers, elegits un per cada quarter, i formant el que avui anomenariem l'executiu del govern local. En segon lloc i amb un caràcter consultiu directe trobem vint consellers, triats igualment a partir dels quarters. I finalment hi havia el conjunt indefinit de prohoms, sense cap funció oficialment reconeguda, però actius a la pràctica, tant a l'hora de formar part de comissions, com també com a consultiu. No hi ha cap dubte que el càrrec de més responsabilitat i prestigi va ser el de paer, mentre que al llarg del segle XIV els consellers van quedar en un segon terme, molt sovint fins i tot desdibuixats amb la resta de prohoms.<sup>23</sup>

Hem pogut reconstruir el llistat de paers de bona part del segle XIV, i amb no tant èxit el de consellers.<sup>24</sup> D'ambdues relacions —i tenint molt present els buits que hi ha— es dedueix que Antoni Toldrà va actuar de paer els anys 1348, 1355, 1363 i 1369;<sup>25</sup> i de conseller els 1358, 1366 i 1372.<sup>26</sup> Però la seva col·laboració amb el govern local no es va cenyir només a ocupar aquests càrrecs polítics, sinó també a assumir algunes responsabilitats de gestió. En definitiva, va intervenir a la Paeria de Cervera com a mínim els següents anys:

1348 Paer.

1355 Paer.

1356 Prohom (un càrrec: representació política davant del Rei).

1358 Conseller (quatre càrrecs: representació política davant del Rei, re-

---

22. Volums de *Claveria* (AHCC, Fons Municipal) que poguessin testimoniar-ho s'han conservat de 1333, 1337, 1338, 1340, 1349, 1355, 1356, 1360, 1363, 1372, 1373, 1376, 1377, 1378, 1379, 1380, 1381, 1383, 1384, 1385, 1388. 1389 i 1395.

23. Sobre el tema pot veure's TURULL, Max.: *El Règim Municipal de Paeria. Cervera 1331-1333. Dinàmica social i política*, Virgili & Pagès, Lleida, 1986. Documentalment, sobretot, AHCC. Pergamins (núm. 29), setembre, 10, 1331, Tortosa; LP, 21v<sup>o</sup>-23v<sup>o</sup>.

24. Només ens falta saber els paers dels anys 1339, 1342, 1344, 1345, 1346, 1347, 1348, 1351, 1367, 1370, 1386 i 1387 (comptant només el segle XIV). Però només coneixem els consellers de 1332, 1333, 1352, 1355, 1356, 1357, 1358, 1362, 1365, 1366, 1372, 1373, 1377, 1379, 1384, 1388 i 1393.

25. AHCC. *Claveria*, 1349, 2v; 1355, 1r; 1363, 2r; vol. Pahers (fragment).

26. AHCC. *Consells*, 1358, 5-8; 1366, 6r; 1372, 4r.

- dacció dels capítols de la fira, tramitar la qüestia del *Manifest*, Procurador de la Caritat).
- 1362 Prohom (tres càrrecs: organitzar el tancament de la vila; organitzar una talla parcial; representació política davant del Rei).
- 1363 Paer.
- 1366 Conseller.
- 1369 Paer.
- 1372 Conseller (un càrrec: tramitar l'afer de Pere Martí).
- 1377 Prohom (tres càrrecs: assessorar els veïns; vetllar objectes de valor de l'església de Santa Maria; preparar l'arribada del Duc).
- 1388 Prohom (dos càrrecs: representació política davant el portanveus del Procurador de Catalunya; organització d'una talla).

Aquesta representació política de la comunitat davant la més alta instància per part d'Antoni Toldrà envers el Rei també va quedar palesa en el privilegi reial de Pere III l'any 1353: «lo homenatge que los síndichs de Cervera, és a saber los honrats n'Arnau de Mecina e n'Anthoni Tolrrà (...)» van fer el noble Bernat de Cabrera, en tant que educador de l'Infant Joan, Duc de Girona i Comte de Cervera, amb motiu de l'erecció d'aquest comtat.<sup>27</sup>

D'altra banda, Antoni Toldrà també va intervenir en el procés d'elecció de paers i consellers. El privilegi de 1331 disposava que un cos de cinquanta prohoms a cada quarter actuessin com a electors dels candidats per a regir els oficis de govern local d'aquell any. Aquests electors proposaven deu candidats per a consellers i tres per a paers, dels quals l'atzar n'escollia cinc i un respectivament. Les llistes d'electors només s'han conservat d'uns pocs anys. Antoni Toldrà fou un d'aquests cinquanta per la circumscripció de Montserè almenys els anys 1358, 1362, 1366 i 1372. El trobem en totes les relacions d'electors que s'han conservat. I només el 1358 actua, a més, com a representant del collectiu d'electors del seu quarter.<sup>28</sup>

Tot sembla indicar que Antoni Toldrà va ser un individu força actiu políticament i compromès amb l'oligarquia que dirigia el govern local des de la Paeria.<sup>29</sup>

27. AHCC. LP, 1333, juliol, 15, València, 69v-71r.

28. AHCC. *Consells*, 1358, 4r, 6v; 1362, 3v; 1366, 4r; 1372, 1r.

29. Respecte a la forma oligàrquica del govern local a Cervera, *vid.* TURULL Max: *El Règim Municipal de Paeria...*, pp. 181-208.



## 2. Perfil professional i científic

### 2.1. *Exercici professional*

Seguint l'estudi de Montserrat Garrabou sobre el Col·legi de Notaris de Cervera als segles XIV i XV,<sup>30</sup> Antoni Toldrà exercí la professió des del 26 de març de 1344 fins al 6 de juliol de 1371. Això no obstant, el nostre notari no apareix al catàleg del fons notarial de l'AHCC, ja que no se n'ha conservat protocols.<sup>31</sup> 1344 i 1371 emmarquen el període d'activitat professional de Toldrà, però també ens serveixen per fixar una cronologia aproximada de la seva vida. Tret de les excepcions privilegiades, com Barcelona, els notaris catalans havien d'haver complert els vint-i-quatre anys per poder exercir l'ofici.<sup>32</sup> Això vol dir que Toldrà tenia, com a mínim, vint-i-quatre anys complerts el 1344; per tant hauria nascut el 1320. Segons aquesta hipòtesi, Toldrà va jubilar-se professionalment als 51 anys, i ostentà alguna responsabilitat política fins als 68 anys. És versemblant, com dèiem, que el Toldrà de 1344, 1352 i tots els successius siguin una mateixa persona.

Les *Ordinationes Regie Collegii Notariorum Cerverarie* de 1344 a 1495 permeten d'estudiar, o si més no endevinar, l'organització del Col·legi de Notaris de Cervera d'ençà dels seus orígens. El Col·legi de Notaris manifesta una estructura jeràrquica d'organització, limitada, però, als càrrecs de priors i procuradors. Els primers com a veritables òrgans de govern, i els segons com a assistents dels priors. Normalment el Col·legi comptava amb quatre priors, un de cada quarter de la vila. Els priors cessants d'un exercici triaven i proposaven els seus successors, els quals, però, havien d'ésser elegits per al càrrec en una «pietança» o reunió de tots els membres del Col·legi. Les atribucions dels priors eren ben variades: des de convocar les reunions fins a resoldre qual-sevol mena de dubtes que els presentés algun notari del Col·legi. Els priors, a més, podien ordenar talles entre els col·legiats, el pagament de les quals era obligat; tenien la responsabilitat de les

---

30. GARRABOU, Montserrat: *L'organització del Col·legi de Notaris de Cervera als segles XIV i XV, i el Catàleg dels Protocols del districte notarial de Cervera* (tesi de llicenciatura parcialment publicada. U.B. 1985). GARRABOU, Montserrat: «El Col·legi de Notaris de Cervera (primera part)», *Miscel·lània Cerverina*, IV, C.C.C. Cervera, 1985, pp. 107-118; «El Col·legi de Notaris de Cervera (segona part)», *Miscel·lània Cerverina*, V, C.C.C. Cervera, 1986, pp. 89-114.

31. CANELA, Montse i GARRABOU, Montserrat: *Catàleg dels Protocols de Cervera*, Fundació Noguera, Barcelona, 1985.

32. *Constitucions y altres drets de Cathalunya* (1704), vol. I; lib. IV; tit. XIII; const. II.

claus de la caixa de cabals, privilegis i documentació de la corporació; i la presència, almenys d'un, era imprescindible a l'hora de redactar i aprovar ordinacions del Col·legi i admetre'n membres nous.

Durant el dilatat període (1344-1371) que va exercir de notari, Antoni Toldrà va ocupar la màxima jerarquia en el Col·legi de Notaris, si més no en tres ocasions: l'any 1347, a partir del 15 de novembre de 1358 i amb anterioritat al 2 d'abril de 1366, data en què figura com a prior cessant. No es coneix quan va durar cada legislatura, ja que si les ordinacions fixaven que el càrrec havia de durar un any, la pràctica sembla que fou diferent.<sup>33</sup>

En definitiva, doncs, a la màxima responsabilitat política dins el govern local —paer— que va ocupar Antoni Toldrà, també cal afegir-hi la màxima responsabilitat dins de la corporació notarial del Col·legi de Cervera.

## 2.2. Preparació científica

Mentre que a les Corts de Cervera de 1359 es regulava que els juristes (savis en Dret) que pretenien exercir a les viles i ciutats catalanes havien de tenir personalment «tots los sinc libres ordinaris de dret civil (...) o almenys los libres ordinaris de dret canònic», i també havien de garantir haver «oït per sinc anys en Studi General»,<sup>34</sup> no es troba cap normativa semblant referida als notaris. Les Corts de Montsó de 1289 tan sols indiquen que els notaris públics han de ser jutjats o examinat pels prohoms de cada lloc juntament amb els altres notaris que ja hi exercien, o almenys així ho podem interpretar.<sup>35</sup> Els *Costums de Lleida*, referint-se als «*tabellionibus*», es diu: «*ad hoc officium sufficiens et legalis*».<sup>36</sup> I a les Corts de Montblanc de 1333 s'indica que el notari ha de ser «*suficient en scientia*».<sup>37</sup>

De manera que no hi havia cap normativa de caràcter general que garantís molt detalladament la suficiència professional

---

33. Hem seguit, en tot allò que respecta a l'organització del Col·legi de Notaris de Cervera, GARRABOU, Montserrat: *L'organització del Col·legi...*, pp. 47 i ss.

34. *Constitucions y altres drets de Cathalunya* (1704), vol. II; lib. II, tit. VI; const. IV; cap. XII.

35. «Ordenam, e statuim, que algun savi en dret no us en alguna Cort de Inquisitions, nide advocacions, ne de jutjaments, entrò serà examinat per los prohòmens de quiscun loc, ensemps ab los altres savis en dret (...)

, *Constitucions...*, tit. VI, const. I, cap. XVII. Però «Allò mateix se faça en los Notaris Públicos», *Constitucions...*, tit. VI, const. III, cap. XVIII.

36. *Costumbres de Lérida* (Ed. Pilar Loscertales de Valdeavellano), II, 79, Facultat de Dret, Barcelona, 1946.

37. *Constitucions...*, I, IV, XIII, II.

dels nous notaris. Avaluar llur capacitat quedava a expenses dels respectius col·legis de notaris, semblant al que succeïa amb la professió mèdica a les ciutats catalanes.<sup>38</sup> Els notaris aconseguien llur formació teòrica o jurídica a partir de l'estudi privat del dret propi del país (a Catalunya, per ex., el *Compendium* de Narcís de Sant Dionís) i la dogmàtica de la processalística. La formació pràctica havia de comptar amb un període d'aprenentatge (la duració del qual només es regulà parcialment i al segle xv) a les ordres d'un notari en exercici.<sup>39</sup>

Com dèiem al començament, si ens hem introduït en l'activitat social, política i professional d'Antoni Toldrà, és perquè dins la taxació dels seus béns apareixen dos llibres que ens interes- sen: una *Summa Rolandina* i unes *Constitucions* que estaven valorades, tot plegat, en seixanta sous.<sup>40</sup> Aquesta inclusió ens va semblar que sortia de l'ordinari, almenys pel que fa al notariat cerverí. Efectivament: cap *Manifest* dels deu notaris estimats als quaters de Montserè i la Plaça de 1366<sup>41</sup> no inclou cap referència a cap llibre. O bé no en tenien, o bé no van ser taxats. Si repassem les quantitats de béns mobles d'aquests notaris ens adonem que no són gaire altes. O millor dit, prou baixes com perquè les tres lliures que valien aquells dos llibres no fossin oblidades. El moble dels deu notaris oscil·lava entre 12 i 147 lliures.<sup>42</sup>

És possible —i no podem assegurar-ho— que Antoni Toldrà fos un dels pocs notaris cerverins que posseís algun llibre relacionat amb la seva professió. D'altra banda, ja hem pogut observar com Toldrà s'inclou en allò que podríem anomenar com l'èlite dels notaris de la vila. Però totes aquestes circumstàncies no donen major relleu als dos llibres que li foren taxats, sinó que el caràcter d'aquestes obres ens ajuda a conèixer millor la capacitat científica del notari Antoni Toldrà.

---

38. GARCÍA BALLESTER, LUIS: «Los orígenes de la profesión médica en Cataluña: el Collegium de médicos de Barcelona (1342)», *Estudios dedicados a Juan Peset Aleixandre*, Universitat de València, 1982, pp. 129-149.

39. BONO, JOSÉ: *Historia del Derecho Notarial Español* (2 vols.), Junta de Decanos de los colegios notariales de España. Madrid, 1979, I, 2, p. 223.

40. *Vid.* Apèndix Documental (46).

41. De la Plaça: Guillem Vall, Bernat de Puigreig, Pere de Canet, Berto Domingo, Francesc Comabella; de Montserè: Jaume Major, Arnau Guitart, Bernardó Canós, Pere Dan (AHCC. *Manifest*, Plaça, 1366, 60, 35, 10, 7, 3; Montserè, 48, 47, 34 i 44).

42. Segons el mateix ordre de la nota anterior, el moble estimat en lliures era 68, 114, 68, 27, 147, 14, 12, 18, 79.

a) *Summa Rolandina*

A la primera meitat del segle XIII, a Bolonya, amb la *Glossa Ordinaria d'Acursio* s'exhauria la pròpia activitat de la glossa com a mitjà per exprimir al màxim i estudiar la doctrina del Dret Romà redescobert. Des de la meitat del segle XIII fins als volts de 1300 s'experimentà un acostament de la ciència i la doctrina cap a la pràctica, la qual cosa va donar pas, a partir d'aquell moment, a un nou canvi en la metodologia dels juristes formats en el nou Dret Romà Justinià i Canònic. Aquest període, conegut com a post-acursià, exaltà el caràcter pràctic de l'obra jurídica i ençetà així una nova forma de literatura jurídica: el *Tractatus*. La processalística hi trobà un mitjà esplèndid d'expressió que l'ajudà a insinuar la seva autonomia científica.<sup>43</sup> L'activitat notarial també va rebre la incidència del nou pensament jurídic, tant en la forma com en el fons. D'aquesta manera podem dir que va florir, al costat de *De ordine iudiciorum* (processalística), un *Ars Notariae* i un *Ars Dictandi* independents de la civilística més pura.<sup>44</sup> Mentre que l'*Ars Dictandi* era un suport instrumental per al perfeccionament gramatical i estilístic dels millors notaris, l'*Ars Notariae* anava més enllà dels simples formularis convencionals d'aplicació externa, i s'endinsava a resoldre qüestions de fons, allò que la doctrina agrupava sota les rúbriques *pacta inutilia ratione personarum*, *ratione rerum* i *ratione inepte conceptionis*. D'aquesta manera calgué accedir a les obres clàssiques de l'*Ars Notariae* on predominava una sòlida base teòrica i les principals línies de la doctrina. La necessitat de raure a aquest tipus d'obres va ser particularment sentida als territoris de Catalunya, València i Mallorca, on tota la producció notarial va ser redactada en llatí i subjecta així a una literatura tècnica molt més rígida que no la redacció en romanç que s'emprà a Castella, Navarra i Aragó.<sup>45</sup>

A Catalunya, les obres d'*Ars Notariae* que van tenir més difusió van ser les de Salatiel i Rolandino.<sup>46</sup> L'últim és autor de la *Summa* inclosa dins la taxació dels béns del notari Antoni Toldrà.

Sembla ser que Rolandino de Passaggieri va viure a Bolonya com a mínim des de 1234 fins 1301. Mentre cursava estudis notariais (en aquells moments encara dins l'*Ars Dictandi*) va rebre

---

43. CALASSO, Francesco: *Medio Evo del Diritto (I. Le fonti)*, Guiuffrè, Milano, 1945, p. 545.

44. BONO, José: *Historia del Derecho Notarial Español*, I, 2, pp. 15-17.

45. *Ibidem*, pp. 34-39.

46. *Ibidem* I, 1, p. 16.

els ensenyaments d'Azo, Acursio i Odofredo. Rolandino va dedicar bona part de la seva vida a la pràctica notarial, i només a partir de 1281 s'encetà en l'activtat docent com a *artis notariae lector*, però no dins dels estudis jurídics de la Facultat de Dret, sinó en les arts.<sup>47</sup>

A la *Summa Artis Notariae (Summa)* va ordenar i sistematitzar, segons Calasso,<sup>48</sup> tota la matèria notarial, que estava particularment endarrerida respecte dels enormes progressos de la doctrina, i ancorada encara en les velles fórmules pre-irnerianes anteriors als estudis de Bolonya. La *Summa* responia, sobretot, a les necessitats de la pràctica. En aquest sentit no era una obra per als aprenents de notari, sinó destinada al propis professionals que exercien la professió i necessitaven una font on resoldre els dubtes. La seva gran utilitat es manifesta en les edicions que se'n va fer<sup>49</sup> i en el fet d'aparèixer en d'altres inventaris. La *Summa*, redactada el 1256,<sup>50</sup> tenia deu llibres o capítols classificats en tres parts: contractes, testaments i judicis. L'últim capítol del tercer llibre, segons el mateix Rolandino, no es referia a cap part notarial en especial, però establí doctrina en algunes qüestions importants. A *Flos testamentorum* o *Flos ultimarum voluntatum* Rolandino pretenia de suplir el capítol vuitè de la *Summa*, dedicat a testaments; però l'obra va tenir personalitat pròpia. En canvi, el seu *Tractatus notularum* va tenir un pervindre diferent. El *Tractatus* pretenia endinsar-se en la teoria i la doctrina dels set primers llibres de la *Summa*, dedicats a contractes. Si bé Rolandino tenia la intenció que servís com a introducció a la *Summa Artis Notariae*, sovint va ser reproduït al final, després del capítol desé (o tercera part), o bé després de la primera part, al final de pactes i contractes i abans de començar els testaments.

Però l'obra de maduresa de Rolandino va ser *Aurora*, que no va poder acabar. Començada als volts de 1280, recollia el fruit

---

47. NÚÑEZ LAGOS, Rafael: *El documento medieval y Rolandino*, Madrid, 1951, pp. 36-37 (aquesta obra va merèixer una tirada a part de l'edició original, en la qual feia de pròleg o introducció del llibre que precedeix). NÚÑEZ, Rafael i VELA, Vicente: *Rolandino Passagieri, notario de Bolonia (siglo XIII). Aurora. Con las adiciones de Pedro de Unzola, notario de Bolonia (siglo XIII)*, Madrid, 1950.

48. CALASSO, Francesco: *Medio Evo...*, pp. 546-547.

49. Només a Itàlia, Modena, 1476 i 1486; Turin, 1478, 1523 i 1607; Tusculani, 1480; Venècia, 1483, 1485, 1492, 1496, 1497, 1498, 1500, 1507, 1528, 1546, 1583, 1588, ... (NÚÑEZ, Rafael: *El documento...*, p. 45).

50. DURAN i CAÑAMERAS, Fèlix: «Notas para la Historia del notariado catalán», *Estudios históricos y documentos de los Archivos de Protocolos*, III, Barcelona, 1955, p. 86.

de les seves explicacions a classe. A l'*Aurora* explicava i glossava, segons la metodologia de l'època, les fórmules notariales contemplades a la *Summa*. Rolandino només va poder glossar i desenvolupar sencers els quatre primers capítols de la *Summa Artis Notariae*, i el cinquè sols en part. El seu deixeble més directe, Petrus de Unzola, es va encarregar d'acabar l'obra començada pel seu mestre. D'una banda va afegir comentaris a la part redactada pel propi Rolandino, i és allò que coneixem per la *Meridiana*; i d'una altra va redactar ell mateix tot allò que encara faltava, i que rep el nom d'*Aurora Novissima*. Molt sovint *Aurora* (*Meridiana* i *Novissima*) es va publicar conjuntament amb la *Summa*. *Aurora* era la culminació de l'obra de Rolandino, i la síntesi entre una teoria i una pràctica notarial ja clarament influïdes per l'escola jurídica de Bolonya.<sup>51</sup>

La referència del document de Cervera només indica que es tracta d'una *Summa Rotlandina*. Però com hem vist, tant podria tractar-se de la *Summa Artis Notariae* estricta, com d'un exemplar que inclogués també el *Tractatus notularum*. O bé fins i tot la *Summa* segons la recensió de Petrus de Unzola, *Meridiana*, o la *Summa* en la recensió *Aurora*.<sup>52</sup> No sabem, en definitiva, quin, o quins textos tenia Antoni Toldrà. Qualsevol de les esmentades combinacions és possible. Els més probable, no obstant, és que *Summa Rotlandina* fos el nom que els tractadistes van donar a la *Summa Artis Notariae*, com també l'anomenaren *Summa Aurea* i *Diadema*.<sup>53</sup> D'altra banda, cal pensar que tractant-se de la segona meitat del segle XIV la *Summa* del nostre notari era una versió llatina, igual que totes les que es coneixen fins al moment a Catalunya. De procedència catalana, però redacció llatina, són alguns codis de Rolandino que es conserven a la Biblioteca de El Escorial, i, algun, a l'Arxiu de la Catedral de Barcelona.<sup>54</sup>

51. NÚÑEZ, Rafael: *El documento...*, pp. 43-52.

52. BONO, José: *Historia del Derecho Notarial...*, I, 2:28.

53. DURAN i CAÑAMERAS, Fèlix: «Notas para la Historia...», p. 87.

54. BONO, José, ha donat referències precises d'aquests codis (*Historia del Derecho Notarial...*, I, 2. p. 28) i també s'ha fet ressò d'inventaris de béns de notaris catalans dels segles XIV-XV que comptaven amb obres de Rolandino (*ibidem*, pp. 35-36). Respecte a d'altres formularis d'*Ars Notariae*, ens remetem a DURAN i CAÑAMERAS: «Notas para la Historia», pp. 144 i ss. I pel que fa a inventaris, no reproduïrem els coneguts treballs de MAS, J., pvre.: «Notes documentals de llibres antics a Barcelona», *BRABLB*, VIII, Barcelona, 1915-1916, pp. 155-167, 238-251, 330-345, 400-406, 444-463. MOLINÉ i BRASES, Enric: «1432. Inventari y encant dels béns d'un notari barceloní», *BRABLB*, X, Barcelona, 1921. GARCÍA VILLADA: «Formularios de las bibliotecas y archivos de Barcelona», *AIEC*, Barcelona, 1909 (referits al període pre-irnerià). DURAN i CAÑAMERAS, Fèlix: «Los formularios notariales en Cataluña», *Anuario de la Academia de Doctores*, Barcelona, 1966, pp. 15-24.

## b) *Constitucions*

I pel que fa al segon llibre que apareix ressenyat en la valoració dels béns, ens serà difícil, per no dir impossible, amb la sola referència del títol (*Constitucions*) poder dir de què es tractava. Essent l'inventari d'Antoni Toldrà de 1366 és obvi que no es tracta de cap compilació oficial de *Constitucions de Catalunya*. L'encàrrec d'una compilació oficial no va formular-se fins 1413, a les Corts de Barcelona, per Ferran d'Antequera. Tot i que no s'editaren per iniciativa privada fins 1495.<sup>55</sup>

Després de les Corts de 1283, el terme *constitucions* teòricament només s'aplicaria a aquelles normes que a iniciativa del rei havien estat aprovades en Corts amb el consentiment de tots els braços. Això no obstant, coneixem exemples posteriors on la classificació entre *constitucions*, *capítols de cort* i *actes de cort* no es va aplicar tal com estava previst.<sup>56</sup> D'altra banda, sembla demostrat que a la pràctica la distinció entre *constitucions* i *capítols de cort* va sorgir a les corts de Montsó de 1363,<sup>57</sup> la qual cosa encara complica més l'intent d'identificar el contingut del llibre de Toldrà.

Si un dels llibres (la *Summa*) facultava Antoni Toldrà de resoldre els seus dubtes pel que fa a les relacions privades (testaments, contractes, ...), sembla coherent que un altre hauria d'auxiliar-lo en els temes de Dret Públic; però també en els del dret propi del municipi. En aquest sentit una pragmàtica de Pere III de 1339 feia referència a *Constituciones locales civitatis*,<sup>58</sup> i algunes compilacions privades del segle XIV contenen privilegis locals, particularment de Barcelona.<sup>59</sup> Malgrat tot, sembla més fàcil de pensar que *Constitucions* es referís a una compilació estrictament privada de normes aprovades en Corts, encara que hi tindrien cabuda d'altra mena de materials, com poden ser els *Usatges*. Al pròleg de l'edició de l'incunable de 1495 ja es posa prou de manifest l'existència de diferents manuscrits que fruit d'iniciatives particulars havien recollit aquell tipus de documen-

---

55. PONS i GURI, Josep M.: «Constituciones de Cataluña», *N.E.J.*, V, 232-240.

56. IGLESIA, Aquilino: recensió al treball de Santiago Sobrequés: «Història de la producció del dret català fins al Decret de Nova Planta», *AHDE*, XLIX, Madrid, 1977, pp. 770-786. I més amplament, del mateix autor: «La Constitució de 1283», *L'Avenç*, 74, set. 1984, pp. 44-50.

57. EGEA i FERNÁNDEZ, Joan i GAY ESCODA, Josep M.: «Eficàcia de les normes a la tradició jurídica catalana des de la baixa Edat Mitjana fins al Decret de Nova Planta», *RJC*, 2, abril-juny, 1979, pp. 249-294.

58. IGLESIA, Aquilino: recensió al treball..., p. 776.

59. *Vid.*, nota 62.

tació de producció del dret.<sup>60</sup> Alguns d'aquests manuscrits daten de començaments del segle XIV, com aquell de maig de 1322 en el qual «Francisco Bastida declara haver pagat la quantitat de xx s. de b. per les despeses de relligar i il·luminar un llibre dels *Usatges i Constitucions de Catalunya per compte del rey*».<sup>61</sup>

En fi, són molts els manuscrits dels segles XIV i XV coneguts que, amb *Usatges* o sense, recullen sense gaire sistematització una part de la producció legislativa de les Corts i/o del monarca. Sovint eren volums sense títol, però que referències posteriors i indirectes identifiquen de forma genèrica com a *Usatges i Constitucions* o *Constitucions de Catalunya*.<sup>62</sup>

Per tant, ens inclinem a suposar que Antoni Toldrà posseïa una d'aquestes compilacions privades que recollien una part del dret públic català fins l'època més recent.

### 3. Conclusions

Fins ara hem intentat, d'una banda, fer la radiografia política, econòmica i social d'Antoni Toldrà fins on la documentació a l'abast ens ho ha permès; d'una altra, hem posat de manifest el contingut i la importància dels dos llibres —probablement els únics a la seva biblioteca— que posseïa el nostre notari.

De la breu configuració d'aquests dos entorns —el socio-polític i el professional—, podem concloure'n el següent:

1. La fortuna en béns mobles i immobles d'Antoni Toldrà es localitza l'any 1366 d'entre les més notables de la ciutat, particularment en propietats immobiliàries (siti).

---

60. *Constitucions i altres drets de Catalunya* (incunable de 1595), Col. Textos Jurídics Catalans, Generalitat de Catalunya (en premsa; orientatiu, 1988).

61. ACA, Reg. 288, f. 1v. RUBÍ i LLUCH, A.: *Documents en llengua catalana*, I, núm. LXIII, p. 73.

62. Només posar algun exemple la informació dels quals devem a l'amabilitat del doctor Font i Rius:

— ABL. Ms. s. XIV, pergamí; armari III (*Usatges i Constitucions de Catalunya*).

— ACA. Codices Ripoll, 32, s. XIV, llatí (conté *Usatges*, commemoracions de Pere Albert, *Recognoverunt Proceres*, *Constitucions des de Cervera 1202 fins Montblanc 1333*, constitucions locals).

— Biblioteca Escorial. Ms. C-II-16. Ppis. s. XIV, llatí (conté *Usatges*, constitucions de corts, privilegis a Barcelona, ...).

— Biblioteca Nacional Madrid. Ms. Ff. 134 (actual 12.691), s. XIV (*Usatges i constitucions*).

— Arxiu Capfular d'Urgell. Ms. 2100 (Cat. Codis, núm. 143) (*Constituciones Cathalonie*).

I ens remetem de nou a l'edició en premsa de *Textos Jurídics Catalans*.



2. Durant aquell mateix període, Antoni Toldrà apareix com el notari més ric d'entre els seus col·legues dels quarts de la Plaça i Montserè, però seguit de prop per Pere Dan i Berenguer de Cardona.

3. El nivell de riquesa —avaluada a partir de les taxacions al *Manifest*— progressà contínuament, com a mínim de 1352 fins 1378.

4. És molt probable que la major part de les seves propietats fossin comprades, i no tant benefici d'algun patrimoni hereutat o rebut de tercers.

5. Financerament es manifestà proclive a invertir el seu capital en rendes censals i violaris. La seva conducta s'identificà, en aquest sentit almenys, amb la dels sectors més ancorats en la mentalitat i la realitat del món feudal. Antoni Toldrà engrossia aquell col·lectiu de ciutadans rendistes que tant caracteritzà les oligarquies en el poder a les ciutats baix-medievals.

6. Per contra, mai no va participar en l'arrendament de les *imposicions* municipals, caracteritzades per un major risc en la inversió però també amb expectatives de guanys considerables, la qual cosa les convertia en objecte d'inversió de sectors socio-econòmics més actius.

7. Antoni Toldrà va tenir una vida política totalment compromesa amb el govern local del moment. Va accedir a la màxima magistratura —paer— en repetides ocasions; i també va ocupar tots els graus possibles dins el règim municipal: conseller, prohom, elector.

8. Va ostentar sovint la representació de la comunitat davant la més alta instància del poder. Els seus sindicats a la Cort del Rei van ser nombrosos.

9. També accedí a la màxima jerarquia de govern —amb el càrrec de prior— dins de la corporació professional del Col·legi de Notaris de Cervera.

10. Però la potència i la capacitat d'Antoni Toldrà en els terrenys polític, social i econòmic, contrasta, segons es miri, amb la pobresa dels seus recursos tècnics. Podríem dir que ens trobem amb un «gran» notari que només tenia dos llibres. Toldrà no posseïa cap text de Dret Romà Justinià ni tampoc de Dret Canònic. Això manifesta certa despreocupació per la doctrina i la teoria en benefici de l'actitud més pragmàtica reflectida en la utilització d'una *Summa* que ja presentava totes les fórmules necessàries preparades. La *Summa* de Rolandino, doncs, havia de

resoldre la problemàtica que poguessin oferir les relacions privades (testaments, compra-venda, etc.), mentre que les nocions de Dret Públic es consultaven en una recopilació privada de Constitucions catalanes.

11. No obstant la parquedat bibliogràfica de Toldrà, l'existència de la *Summa* en l'inventari evidencia que el nostre notari estava format en el *Ius Commune*. L'aplicació del Dret de la Recepció entre els principals juristes catalans del segle XIV sembla garantida. Però ja hem indicat com en un altre moment la pràctica notarial havia estat endarrerida respecte a la civilística en la Recepció del Dret Romà Justinianà. Així doncs, el notari Antoni Toldrà aplicà les fórmules romanístiques gairebé —només— cent anys després que Rolandino de Passaggeri posés al dia l'*Ars Notariae* a Bolonya; i això en una vila com Cervera, que tot i ser de les primeres del Principat en importància demogràfica, no deixava de ser un centre urbà de segona línia.

12. És possible —i només és una hipòtesi de treball que caldria verificar— que l'aplicació del *Ius Commune* en la pràctica notarial per part de Toldrà contrastés amb la d'alguns altres notaris de Cervera que es regien encara per fórmules pre-irnerianes. Sembla ser que fins a finals dels segle XII a Catalunya encara van ser vigents fórmules de compra-venda que procedien del *Liber Iudiciurom*.<sup>63</sup> Pel que fa al segle XIV, ens caldrà examinar els protocols dels esmentats notaris i contrastar si les fórmules emprades es corresponen o no amb les romanístiques.

13. En aquest context, pot parlar-se de pobresa científica pel fet de no posseir d'altre material que no fos una *Summa*, o compendi que sintetitzava doctrina i pràctica necessàries per a la pràctica notarial estricta. Així, Pons i Guri considera que és un èxit trobar algun d'aquests tractats elementals de Rolandino en un inventari d'un notari català, els quals utilitzaren com a màxim la *Summa* o el *Tractatus*, i molt excepcionalment *Aurora*.<sup>64</sup> Però també pot remarcar-se l'aplicació del *Ius Commune* en un medi notarial on això encara no deuria ser totalment freqüent.

14. Per acabar, caldria qüestionar-se si existí cap relació directa entre l'ascendència político-econòmico-social de Toldrà i el fet que la seva pràctica professional es recolzés en el Dret Romà

---

63. IGLESIA, Aquilino: «La Creación del Derecho en Cataluña», *AHDE*, XLVII, 1977, pp. 99-284 (p. 270).

64. PONS GURI, José M.: «Algunas orientaciones para la investigación en secciones históricas notariales», *Circular del Archivo Histórico y Museo Fidel Fita*, Arenys de Mar, V, 1960, p. 21.

Justinià. La perfecció tècnica d'aquest dret hauria pogut avantatjar Antoni Toldrà respecte d'altres notaris del seu entorn, que, presumiblement, no s'introduïren plenament en l'aplicació del *Ius Commune* a la pràctica notarial. O dit d'una altra manera: ¿Toldrà prosperà per la superioritat professional que li reportaven uns coneixements tècnics, o bé va adquirir-los mercès a la seva capacitat econòmica? El cert és que als altres notaris coneguts contemporanis de Toldrà ni se'ls documenten llibres ni tampoc no manifesten una incidència política o econòmica tan notable com la del nostre protagonista. Però, en canvi, els notaris Pere Dan i Berenguer Cardona presenten una riquesa semblant a la de Toldrà sense que tinguem coneixement que posseïssin cap llibre. Per tant, difícilment l'exercici professional de Toldrà va ser la font de substanciosos beneficis econòmics, i més si tenim en compte que Toldrà va deixar de fer de notari quan només tenia 51 anys —segons la hipòtesi que hem desenvolupat—, i que la seva riquesa va créixer el 1378 respecte 1366, quan ja havia deixat de treballar. D'altra banda, Antoni Toldrà tenia uns recursos relativament reduïts el 1352, la qual cosa no va impedir que l'any 1348 ja accedís el govern municipal com a paer.

\* \* \*

El problema de quin Dret s'aplicava a les ciutats catalanes —i el cas de Cervera és arquetípic— tant a l'àmbit privat com públic a la baixa Edat Mitjana (segles XIII-XIV), és un tema de molt més abast que tenim intenció d'estudiar degudament en un futur no gaire llunyà.

Cervera-Barcelona, desembre 1987.



## APÈNDIX DOCUMENTAL <sup>1</sup>

Taxació dels béns d'Antoni Toldrà, notari.

AHCC. Fons Municipal. Manifest (Motnserè), 1366, f. 43 (1-7).

Anthoni Tholrà, notarii.

Anthoni Tolrà, notari de Cervera, segons forma del privilegi escrit e atorgat a la universitat de la vila desús dita per l'alt senyor Infant en Johan, primogènit del senyor Rey, Duch de Gerona e comte de Cervera, fa manifest e ab sacrament manifeste sos béns axí com se segueix davall, lo qual fo feyt e donat a XXIX del mes d'agost de l'an de la nativitat de nostre Senyor M CCC LX VI.

[1] Primerament diu que na l'alberch on sta sitiàt en la dita vila davant la sglésia de Madona Sencta Maria, e en lo carrer de la abadia, lo qual ço és diverses pertides d'aquell ab l'estable e cruna, que *compra* d'en Jacmó de Vilalcasa xxxiiii sol. çensals, lo qual prese és presat *lo dit alberch* ..... Quinke mille sous.

[2] Item ha en lo dit alberch un *cub*, IIII tones, III barrils, una *bóta* maresa, II *carratells*, II *botetes* xiquetes, una trestola d'or, lo qual prese en suma ..... D sol.

[3] Item ha un *stable* en lo carrer de la Abadia que fa v sol. sensals a la capella de Sent Vicent, presat ..... c sol.

[4] Item ha al pla de Godet un *troç de vinya*, la una partida e la mayor situada al terme de Granyena, *la qual fo* d'en Bernat de Rosset; e l'altra és en lo terme de Cervera, *que fo* de n'Arnau de Mecina, presades els manifests d'aquelles de qui foren, entre abdues presades ... MD sous.

[5] Item ha una *vinya* en la franquesa de Terroya, franqueta e quística *que fo* de n'Arnau Rossell, que presse ..... DCLXX sol.

---

1. La cursiva és nostra, i indica aspectes que hem referit durant el text.

[6] Item ha una vinyeta en la dita franquesa que fo de n'Altafuylla, que prese trobam que és presat el manifest d'en Romeu d'Altafuylla ..... D sol.

[7] Item ha una vinya el terme de Cervera prop les heres d'en Gargala, que ha comprada d'en Berenguier e Nicolau Oliver, fills d'en Guillem Oliver, que li coste e-s presada el manifest antich dels fiyls d'en Guillem Oliver ..... MD sol.

[8] Item ha la meytat de un troç de terra que és un jornal e compra d'en Jacme Guilabert, prevere, situat al terme de Cervera davall lo moli d'en Vilela, que li coste presat el manifest d'en Ponz Mayller, de qui fo abatut per ccl sous per a lo quin té en Vicent haut e axí[ ]valiat ..... MCCL sous.

[9] Item ha un troç d'alou el terme de Cervera franch e quití, e la una partida fo d'en Pere Tolrra, e l'altra d'en Bertholí de Fonoylosa, presat el manifest d'aquells ..... M M M sol.

[10] Item ha un troç d'alou que fo de n'Andreu Bermon e d'en Guillem Calp, presat en lo manifest d'aquells ..... MDCC sol.

[11] Item ha un ort prop Sent Pere Gros, que compre d'en Bernat Muntaner, presat ..... LX sol.

[12] Item ha un ferreginal que és davall la era que fa v sous sensals, e la dita era ab la torre e ab un ferreginalet que hi ha franch e quití presat el manifest antich ..... C sous.

[13] Item unes cases derrochades a la porta de Muntseré e descubertes, que foren d'en Claret, són presades el manifest d'en Pere de Claret ..... CC sous.

[14] Item ha tro a XXX migeres de cabeça de safrà plantat que prese ..... VI lliures.

[15] Item ha que li fa la universitat de Riudovelles c sol. çensals que costaren ..... MCCC sol.

[16] Item ha que li fa la universitat del Canós c sol. sensals que costaren ..... MCCC sol.

[17] Item ha que li fan en Guillem de Lorach e la dona na Elisenó muyler sua, castlans de Munttornés cc sol. de violari que costaren ..... MCCC sol.

[18] Item que li fan en Bernat Forner e sa muyler de Cervera L sol. sensals que costaren ..... DCCL sol.

[19] Item ha que compra de n'Andreu Tolrrà e de sa muyler sobre l'alberch del corral en què stan x sol. sensals que costaren e prese ..... CCCC sol.

[20] Item lo dit Anthoni e la dona na Margarida han *la carceleria e l'estatge del Castell Real de Cervera*, la qual carceleria han arrendada a n Bernat Forner a v anys, dels quals ha ja passats II anys e mig, a CCXXV sols. per cascun any, per què deu dels II anys e mig passats car lo romanent és ja pagat que fa presaren lo li ..... MM sols. stima lo Conseyll que pagàs quèstia per les dites c lliures.

[21] Item lo dit Anthoni compra e arrenda a IX anys *les rendes del feu d'en Guillem za Corbella, castlà de la Guàrdia Lada*, per preu de MMDCCC sol. e los dits anys són passats exceptats III ayns sdevenidors per los quals ha a reebre e tenir lo dit feu e rendes, e fa per ayn CCCXI sol. E axí fan en suma ..... DCCCCXXXIII sol.

[22] Item diu lo dit Anthoni que ha los quals li fa la universitat de Cervera MXX sols. e II diners [*de sensal mort*] franchs e quitis de tota questa, tribut, càrrech e tota altra exacció real e vehinal, que costaren ..... XIII milia e CCLXXX sol. IIII d.

[23] Item diu que ha que li fa [*d'altra part*] la dita universitat e li foren venuts franchs e quitis de totes les dites coses D sols, *de violari*, e costaren ..... MMM CCC sols. E requer lo dit Anthoni que la dita franquesa sobreçó li sie observada.

[24] Item diu lo dit Anthoni que ha II *muigs de vi veyll venal* lo qual prese e donarie a v diners la nuigeria que fa con sie ara de II anys ..... LX sols.

[25] Item ha v *muigs de vi decan* [venals] qua ara prese a rahó de XII diners la migeria e si més ne porà haver és appareyllat d'aquell més contribuir e collenzar. Presats ..... VII lls. x sols.

[26] Item ha II *taçes d'argent* daurades e III blanques e II *cuyleres* d'argent e un *tinter* d'argent que prese en suma ..... CCC sols.

[27] Item ha III *selles* e III *frens* feyts per muls e per cavals que prese ..... CCCL sols. Emperò si segons forma del dit privilegi poden cert compreses les dites selles en compte d'arnés la qual cosa requer cert declarada, proteste que no sien tayllades ans vayan per no manifestades com axí mateix servesquen en armes feem-li'n la meitat per tal com no és tot de cavals, ço és ..... CLXXV sols. fo acordat que per les dites cosses pagàs quèstia per les dites CLXXV lliures.

[28] Item un *scriptori* ab un *tapit* poch ..... x sol.

[29] Item IIII *arquibanchs* e una *archa* que prese ..... XXV sols.

[30] Item II *ollers* de coure, I<sup>a</sup> *muyançereta* e altra pochà que prese ..... XX sols.

[31] Item II *conches* e II *baçines* que prese ..... XL sols.

[32] Item III *calderes* e una *caldereta* de vexells ..... XL sols.

- [33] Item I<sup>a</sup> *baçineta* de portar carn e III cerres trenchades ... x sols.
- [34] Item *una çinta* de cuyr vermell guarnida d'argent ..... xxx sols.
- [35] Item *un carner* ..... v sols.
- [36] Item II *caballs just* de selles a tenir ..... x sols.
- [37] Item III *taules* de menyar ..... xxv sols.
- [38] Item *tovaylles e tovaylons* ..... l sols.
- [39] Item *sitis* que prese ..... x sols.
- [40] Item *paeles, loçes, astes*, e a l'ora *arreu de cuyna*, e altra *bastola* d'alberch, *banchs e banches*, e altra *fusta* de lits e a l'ora *destrals e paylla*, que prese ..... lx sols.
- [41] Item diu que ha *una mula* que prese segons la constitució, la quantitat davall escrita, e si a Déu plau que més n'aya és appereylat per més pagar e contribuir ço és saber ..... cd sols.
- [42] Item diu que ha *forment*, ço és saber lx *migeres* que stime a rahó de xi sols. per migera, del qual requer que li sie levada provissió e per sembrar aytant com n'a mester e just sie, presades ..... dc sols.
- [43] Item ha per a obs de çivada a la dita mula xv *migeres d'avena*, presades ..... xc sols. que prese a rahó de vii sols. per migera la qual requer que no sie tayllada per ço com tots jorns no despèn e n'a a despenre.
- [44] Item ha *un capfoguer* que prese ..... xx sols.
- [45] Item *unes paraçingles* ..... v sols.
- [46] Item una *Summa Rotlandina e Constitucions* que prese ..... lx sols.
- [47] Item li deu la vila com los altres singulars prestaren xx mil sols., zo és saber ..... ccc sols.
- [48] Item per nom e axí com a coniu[] persona de la dona na Margarida muyler sua, manifeste e diu que la dita dona ha en la ciutat de Leyda *un alberch* lo qual ja questieye en la dita ciutat, e axí requer que no sie tayllat ne per aquell contribuesque, lo qual emperò prese ... m sols.
- [49] Item xx sols. barch. a vida sua solament lo qual fa en Berenguier Serradell, notari, que prese ..... c sols.
- [50] Item ha en lo dit alberch de la ciutat de Leyda *arquibanchs, taules* e altra *fusta, çetres e baçins* e altra *bastola e roba* que prese ..... l sols.



E requer la dita dona que no sien taylats ne questieyats los dits alberch e béns en la dita vila de Cervera com ja questieyen al Senyor Rey e a la dita ciutat.

Item diu lo dit Anthoni que l'onrat en Jacme dez Vall e la dona muyler d'en Guillem dez Vall, notari, tudors del fill publiyl e hereu del dit Guillem, li han donat loch e cessió en III annuals d'aquell sensal que'l dit en Guillem dez Vall pren a Valls, la qual cessió li és stada feita per tal que aquella quantitat de annuals cobràs e que'n feés paga al discret en Pere Bonanat, savi en dret de Cervera, de ço que li roman a pagar d'aquell sensal que'l dit en Guillem dez Vall vené a la dona muyler d'en Blascho Morell e en lo qual l'obligaren e són obligats los dits en Jacme dez Vall e n'Anthoni Tolrrà e en Francesch dez Archs e d'altres. E par que per la dita quantitat lo dit Anthoni no deye ésser tayllat ni tengut a res a pagar, com no sie sua pròpia ne res ne puxe convertir en sues pròpies cosus e per ço encnara los dits annuals no sien encara als terminis que's deven pagar. E los [béns] del dit en Guillem dez Vall ja contribuesquen per la propietat del preu del dit sensal ab la vila de Cervera. No li-n feeren res.

- Suma de siti (tatxat: MMCXVII ll. v s. IIII d.) abatuda la franquesa del sensal e del violari MCCXXXVIII ll. III s.
- Suma de moble: CLXVIII ll. v sois.

Altres béns dix lo dit Anthoni si no haver que li sovinguen de present los quals sie tengut manifestar ne valiar ne per los quals puxe o deye ésser taylat o collectizat per la vila de Cervera. Protestan, però, expressament que si alguns altres béns ara havie per los quals pogués ésser tayllat o collectizat per la dita vila, que aquells béns sie quant li [s'avenrran e s'apayran] entén a manifestar e a valiar e a aquest present manifest ajustar. Proteste encara que si los béns sients damunt dits per ell manifestats eren més o menys manifestats en los manifests antichs, que hi sie feyt ço que just sie, com lo dit Anthoni ignor [d'alguns] quant foren valiat e manifestats, requer encara que del dit manifest li sien levats e abatuts los deutes que deu, los quals és appareyllat de donar per scrit e fer fe d'aquells. E los béns desús scrits diu si haver lo dit Anthoni e la dita dona muyler sua, e de present no li recorde que pus avant n'aye. Emperò proteste que si pus a avant béns lo quals s'ayen a manifestar tayllat e questieyats o collectizats e appereyllats de pagar 46 ço que'ls pertangue axí com si ara de present eren per ells manifestats, e quèstia, entenen a fer manifest per la forma desús dita, e d'aquels volen cert tayllats axí com si ara de present ern per ells manifestats, e quèstia, taylla, o colecta ya ere per rahó d'aquells feyta, quant que quant el manifest desús scrit aquells béns o deutes sien ajustats. E si los dits béns més valen, que damunt no sien stimats, plau als dits n'Anthoni e Margarida, e consenten que per més sien taylats en la quèstia o collecta o taylla d'aquí faedora, e per aquella stimació la qual a fer se n'have servade emperò la forma del dit privilegi; protesten axí matex que si en les quantitats damunt spresades havie error de compte, que puxen segons veritat ésser corregides e esmenades com no [si] scientment ne per frau, mas per ignorància axí com damunt se conté sien stades posades.

